

Spira György *Csempészkedő zsidók 1848 őszén?*

Alfred Windisch-Grätz herceg, akit az uralkodó 1848. október 16-án tábornaggyá és az Észak-Itálián kívül elhelyezkedő császári csapatok főparancsnokává nevezett ki, október végére leverte a forradalmi bécsi nép 6-án kirobbant fegyveres felkelését, s ezután haladéktalanul megkezdte a magyar forradalom eltiprására indítandó általános támadás előkészítését. De még csak folyamatban volt a támadásra kiszemelt csapatoknak a magyar határszéleken történő felvonultatása, mikor őfőméltósága (aki nyilván abban a hitben élt, hogy csa-

patai máris útját vágta az osztrák örökös tartományok és Magyarország közti közlekedésnek) november 29-én szert tett egy – nem tudni, milyen forrásból származó¹ – megdöbbentő (mert a határ lezárultának vélelmét halomra döntő) értesülésre. S ettől a jelek szerint annyira elképedt, hogy elengedhetetlennek ítélte késelem nélkül tájékoztatni róla a morvaországi és sziléziai főhadparancsnokságot is egy leiratban,² amely (német eredetiben és S. Lengyel Márta készítette magyar fordításában) így hangzott:

N° 228
op.

Mährisch-Schleische^{*} General Kommando,

H[au]ptq[uar]tir Schönbrunn
am 29. Novbr 1848

Ganz frischen Nachrichten zu Folge sind im Auftrage Kossuth's ungarische Juden gestern auf die Eisenbahn nach Brünn gefahren, um daselbst Tuch, Leder, Leinwand und vielleicht auch Waffen anzukaufen, um selbe dann über Bisenz nach Ungarn einzuschwärzen. Die Juden haben 150 Perzent Gewinn zugesichert und werden mit östr. Banknoten bezahlt.

Das General Kommando wird hievon mit dem Auftrage verständiget, das geeignete zu verfügen, daß diese Juden aufgefangen und die angekauften Waaren konfisziert werden.

Ueber den Erfolg dieser Verfügung ist seiner Zeit Bericht zu erstatten.³

N° 228
op.

Morvaországi–Sziléziai Főhadparancsnokság,

Főhadiszállás Schönbrunn,
1848. nov. 29-én

Egészen friss hírek szerint Kossuth megbízásából tegnap magyar zsidók utaztak vasúton Brünnbe, hogy ott posztót, bőrt, gyolcsot és talán fegyvereket is vásároljanak, hogy ezeket azután Bzenecen át Magyarországra csempésszék. A zsidóknak 150 százalék nyereséget ígértek és osztrák bankjegyekkel fognak fizetni.

A Főhadparancsnokság erről a meghagyással értesítettik, tegyen megfelelő intézkedéseket, hogy a zsidók elfogattassanak és a vásárolt áruk elkoboztassanak.

Ezen intézkedés sikeréről a maga idején jelentés tétessék.

* Így, szóvégi *u* nélkül. A címzés elejére ugyanis nyilván odaértendő: *An das*.

Hogy a Windisch-Grätz által imígyen előadottak megfeleltek-e a tényeknek, azt annak rendje és módja szerint ma már nem lehet kideríteni – már csak azért sem, mert Joseph Philipp Böhm báró altábornagy opavai hadosztályparancsnok (aki ebben az időben a távollévő Heinrich Reuß herceg altábornagyot helyettesítette a morvaországi és sziléziai főhadparancsnokság élén), bármennyire ügybuzgó férfiú volt is, adós maradt a Windisch-Grätz által tőle várt jelentéssel.⁴ De hogy a csempészkedni szándékozó zsidókról érkezett hír, amely – a fent olvasható leiratból kitetszően – teljesen meglepte a főparancsok urat, nem lehetett alaptalan, azt közvetlen bizonyítékok híján is elhihetjük. Hiszen az Országos Honvédelmi Bizottmány, amely minden követ megmozgatott, hogy az ország méltó fogadtatásban részesítse majd a támadásra készülő Windisch-Grätzet, tudvalévően külországokból származó fegyverek és egyéb hadfelszerelési cikkek hazacsempésztetése révén is igyekezett növelni a fiatal honvédsereg ellenállóképességét, s efféle csempészakciók lebonyolítására nem is csak a honvédelem ügyéért lelkesülő zsidók szolgálatait vette igénybe.⁵ Azt pedig, hogy az efféle csempészkedésben zsidó üzletemberek különösen kitűntették magukat, szintén tudjuk.⁶

Így tehát Windisch-Grätz értesülései közül kétkedéssel legfeljebb azt az egyet fogadhatjuk, hogy a honvédelmi bizottmány a Brünnbe utazó zsidóknak 150 százalékos felárat ajánlott meg az általuk beszerzendő árucikkekért. A pénzben – s kivált osztrák bankjegyekben – nem bővelkedő Kossuthék ugyanis minden garast a fogukhoz vertek: egy-egy odahaza megvételre felajánlott gyalogsági lőfegyverért mindössze 12 pengőforintot voltak hajlandóak fizetni,⁷ annak a Thoma Ágoston nevű budai kereskedőnek pedig, aki október végén vállalta, hogy 5321 Belgiumban vásárolt s onnan Boroszlóba szállított lőfegyvert Sziléziából haza fog csempészni, a fegyverek darabjának hazajuttatásáért alig kétforintnyi tiszteletdíjat kínáltak fel.⁸

Ezen túlmenő kétkedésre pedig az sem ad okot, hogy Windisch-Grätz értesüléseit Böhm altábornagy egyáltalán nem sietett megerősíteni. Mert bizonyosra vehetjük, hogy ha az ő alárendeltjeinek a Windisch-Grätzről kapott parancs vétele után sikerült volna lecsapniok a Brünnbe érkezett zsidókra, akkor ezt az altábornagy úr azonnal és dialalittasan jelentette volna a főparancsnoknak. Ha viszont emberei eredménytelenül nyomoztak a

csempészek után, akkor erre csupán kétféle magyarázat adható: vagy az, hogy emezek ügyesen álcázták magukat és így túljártak az őket nyilván buzgón kajtató, de rendőri tevékenységre ki nem képezett katonák eszén, vagy az, hogy mire Böhm emberei kutatni kezdték őket, addigra már teljesítették küldetésüket és az általuk felvásárolt árucikkokkal rég úton voltak hazafelé.

Egyszóval: nyugodt lélekkel elhihetjük Windisch-Grätznek, hogy némely magyar zsidók 1848 novemberének végén a honvédsereg számára szükséges hadfelszerelési cikkek beszerzése végett csakugyan elmerészkedtek a kétféjű sas fészkei közé tartozó

11 97

Joseph Philipp Böhm
 Leopold Schönbauer - 27. Novbr.
 1848.

Das folgende Memorandum
 über die in Brünn
 eingekaufte Feuerwaffen
 wurde mit dem Kommando
 an die in Brünn
 am 27. Novbr. 1848.
 Die Feuerwaffen sind
 in Brünn eingekauft
 und werden mit 150%
 erhöhtem Preise
 verkauft.

Das Kommando
 wird für die
 Feuerwaffen mit
 12 Pengö für
 jedes Stück
 bezahlt.

Die Feuerwaffen
 sind in Brünn
 eingekauft und
 werden mit 150%
 erhöhtem Preise
 verkauft.

Windisch-Grätz 1848. november 29-i leirata
 (Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Wien,
 Alte Feldakten, Krieg in Ungarn 1848/49,
 Hauptarmee unter Windisch-Grätz 1848-11-97)

JEGYZETEK

**Windisch-Grätz
August Prinzhofer litográfiája, 1848.
(A Magyar Nemzeti Múzeum
Történelmi Képcsarnoka, Bp.)**

Brünnbe, s feltételezhetjük, hogy ezáltal e vállalkozó szellemű férfiak is hozzájárultak annak a véleménynek a megalapozásához, amelyet Szemere Bertalan miniszterelnök utóbb, 1849 májusában úgy fogalmazott meg, hogy „alig van népfaj, mely a zsidókat hűségben és munkásságban nemzeti háborúnk körül felülhaladná”.⁹

1. A Windisch-Grätz ekkori schönbrunni főhadiszállására érkező kémjelentésekben olvasható közlésekről a főparancsnok számára rendszeresen készített összefoglaló beszámolókat a hadsereg főszállásmesteri törzsének kötelekébe tartozó Wilhelm Hofmann alezredes, aki már korábban is, mikor ő még csehországi főhadparancsnokként tevékenykedett, mellette dolgozott Prágában (v. ö. *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Wien, 1848, 403. l.), most pedig főparancsnoki táborkarában látta el a kémszolgálat főnökének a tisztségét; ezekben a beszámolóokban azonban nincs szó a kérdéses hírről.

2. Fogalmazványának őrzési helye: Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Wien, Alte Feldakten, Krieg in Ungarn 1848/49, Hauptarmee unter Windisch-Grätz 1848–11–97.

3. A szöveg mellett ott látható a WG kézjegy – annak jeleként, hogy Windisch-Grätz hozzájárult a fogalmazvány letisztázásához.

4. Legalábbis 1848 karácsonyáig, ameddig terjedően sikerült eddig e sorok írójának átnéznie a Windisch-Grätz főhadiszállására érkezett iratokat.

5. Egy nem-zsidó fegyvercsempész foglalkoztatására vonatkozó beszédes adatokat ismertet Spira György: *A pestiek Petőfi és Haynau között*, Bp., 1998, 453. l.

6. Nyomatékosan hangsúlyozza ezt pl. Koller Ferenc h. pesti polgármester Szent-Ivány Vince pesti ker. császári biztoshoz intézett jelentésében, Pest, 1849. aug. 29., Budapest Főváros Levéltára, Pest városának levéltára, Közigazgatási iratok 533.

7. V. ö. Kossuth a pénzügyminisztériumhoz, Pest, 1848. dec. 9, közli Spira György (szerk.): *Kossuth hagyatékából*, Századok 1994, 906. l.

8. A honvédelmi bizottmány Thomához, Bp., 1848. okt. 29., *Kossuth Lajos Összes Munkái* XIII (szerk. Barta István), Bp., 1952, 309. l.; ua. a vállalkozást finanszírozó Wodianer és Fia céghez, Bp., 1848. okt. 29., uo. XIII, 309–310. l.

9. Lásd Szemerének a zsidóemancipációs törvény tervezetéhez fűzött indokolását, s. d. [Debrecen, 1849. máj. 24.], közli Beér János és Csizmadia Andor (szerk. és bev.): *Az 1848/49. évi népképviseleti országgyűlés*, Bp., 1954, 871. l. Az idézett passzus érintetlenül megtalálható az indokolás korábbi szövegváltozataiban is, amelyekkel együtt közli újra a végleges szöveget Miskolczi Ambrus: „A zsidók polgárításáról a nemzetgyűlés által törvény alkottatott” (*Az 1849-i magyar zsidóemancipációs törvény és iromeneti iratai*), Múlt és Jövő, 1998/1, 30. l.